

Stenzky Cecília két írása

Feminizmus a magyar népmesékben

Az írásbeliség előtt az irodalom a kimondott szavakban létezett: dalokban, varázslásban és történetekben. Aztán két irányban haladt tovább az írásbeliség megjelenése és az emlékezet rövidülése után. Egyrészt a dalokban, ahol a dallam és a líra szétvált egy idő után (és most újra közeledni próbál egymáshoz minőségi dalszöveggel, versek megzenésítésével); másrészt a történetmondásban, ahol megmaradt a változékonyság a hagyományban, illetve a közösségi alkotás és az egyéni invenció egyensúlya.

A mesemondás (angolul kifejezőbben hangzik: storytelling, történetmondás) új hulláma van jelen a világban, és egyre jobban Magyarországon is. Zalka Csenge Virág, aki a nemzetközi mesemondás egyik nagy hazai úttörője, *Ribizli a világ végén* című könyvében tulajdonképpen klasszikus magyar népmeséket ír újra.

A kötet blogjából (tarkabarka.blogspot.com) indult, ahol Feminista Magyar Népmesék címmel írt egy sorozatot hétről hétre. A szerző bevallása szerint: „Szeretnék a sorozatba kevésbé ismert, a »Magyar Népmesék« kánonból kieső történeteket felkutatni, amik feminista értékeket, minden nem számára egyaránt fontos és előre mutató üzeneteket tartalmaznak.” Zalka Csenge túllép a szokásos Benedek Elek–Illyés Gyula-féle kánonon, és gyűjtésekből, eredeti felvételekből és lejegyzésekből több variációt is megmutatva tár elénk egy-egy témát.

A mesemondók a történeteket nem magolják be, hanem mind-egyiknek utánakutatnak, kidolgozzák őket, alaposan körüljárva az adott mesetípus variánsait, majd az aktuális közönségnek fejből, saját szavakkal mesélik el önálló változatukat. Egyéni invenció ez a hagyományos szerkezeten és kereteken belül – s mindez újra nyomtatásban (hiszen ez a mai világ fő információforrása).

Ezek a történetek azonban nem arra valók, hogy megmerevedjenek a papíron: megmutatják, hogyan lehet életre kelteni és a jelenbe hozni a régi történeteket, melyek egy egészen más világban születtek, s amelyek nagy része mégis örök érvényű a benne foglalt szimbolikának köszönhetően. Hogy az, aki meséli a történeteket – valamennyiünk közös örökségét –, maga is a „nép” tagja.

A kötet sajátossága, hogy kevésbé ismert népmeséket is összegyűjtött, például a lányról, aki nem akar boszorkány lenni, vagy az okos lány helyett okos fiú bukkan fel Mátyás király mellett. Aki olvasott már szövegközlőtől származó gyűjtést, az tudhatja, hogy nyomtatásban igen nehéz ezeket értelmezni a nyelvjárási szavak és betűk miatt, vagy mert a rögzítés során tényleg szó szerint mindent leírtak, még azt is, amikor a történet furcsa kanyarokat vett, vagy következetlenségeket tartalmazott. Nem véletlen, hogy Benedek Elek, Arany László, Illyés Gyula átfogalmazták némileg a történeteket, hiszen írásban valóban máshogyan viselkedik egy nyelv. A szerző azonban arra biztat, hogy aki nem hiszi, járjon utána, vagyis sokkal több gazdagság van a néprajzi gyűjteményekben, mint elsőre gondolnánk. Ezzel a kötettel megspórolta nekünk a munka egy részét, hiszen a mesemondás, illetve az újramesélés során befogadhatóvá csiszolódtak és ismertté válhatnak ezek a kevésbé népszerű történetek is.

A kötet alcíme – *Régi magyar népmesék mai gyerekeknek* – nem utal a feminista vonalra, de nem is baj, hiszen nem az a lényeg, hogy a királylány is lehet aktív főhős – azon már túl vagyunk remélhetőleg. Hanem bármely mese szólhat bármelyikünkről, és ezek a történetek nyelvileg és tartalmilag egyaránt szólnak a mai gyerekekhez. Nem azért, mert, mint a kortárs gyerekirodalom, panelházak, telefon és egyéb modern dolgok van-

nak bennük, hanem mert szimbolikusan a belső világunkat ábrázolják. A gyermekeket pedig az élıszóban rejlő személyesség, illetve könyv formájában a képiség ragadja meg, ami miatt közel érezhetik a történeteket saját világukhoz.

Persze, ha úgy vesszük, felnőtt szemmel nézve elég „kemény”, vagy minimum meghökkentő témák is előfordulnak. A mérgező családtól, bántalmazó férjtől vagy zaklató apától való elmenekülés. A csonka családban való felnövés. A gyermekek megátkozása és annak küzdelmes feloldása. A férfiúi-apai vagy zsarnokanyai önkény legyőzése, a szabad párválasztás, a féktelen erők megzabolázása, vagy a láthatatlan munka felszínre kerülése. És van nők közötti együttműködés is, sőt, barátság. Egészséges és egyenrangú kapcsolat férfi és nő között. Női táltos. Női bajkeverő. Hétszepségű nő. A másik ember belső lényének meglátása. Két feleség, békében. Egymás támogatása.

„*Ha volt már táltos lányunk, harcos lányunk, okos lányunk, túlélő lányunk, és tanult lányunk, akkor a trickster lány* sem maradhat ki a felhozatalból*” – mondja Zalka Csenge, ízig-vérig azonosulva valamennyi, változatos főhősével.

Láthatjuk, a témák végtelenül modernnek. Annyiban pedig hasonlítanak a gyermekirodalom gyöngyszemeihez, hogy a főhősök gyakran nevesítve vannak, nem pusztán királyfiként-királylányként utalhatunk rájuk, ezzel talán könnyebben azonosíthatók a gyerekeknek.

Zalka Csenge Virág történeteinek nem titkolt célja, hogy ne maradjanak papíron, hanem forrásul szolgálhassanak mesemondóknak, szülőknak, tanároknak. A könyv ugyanis a szülőnek is szól, aki felolvassa, hiszen a népmesék időtlen idők óta a felnőtteknek szoltak a felnőttek problémáiról, és csak az utóbbi száz-kétszáz évben kerültek a gyerekszobába. A gyerekeket azonban nem kell féltetni. Inkább a felnőtteket – hogy nem találjanak vissza a gyökereikhez.

---

* A trickster lázadó, a szabályokat áthágó karakter a hagyományos történetekben.